

2. Богдановский А. Молодые преступники. Вопросы уголовного права и уголовной политики / А. Богдановский. – [2-е изд., испр. и доп.]. – СПб. : Тип. Моригеровского, 1871. – 311 с.
3. Кистяковский А. Ф. Молодые преступники и учреждения для их исправления / А. Ф. Кистяковский. – К. : Унив. Тип. И. И. Завадского, 1878. – 232 с.

ЦУШКО С. Є.

Національний університет «Одеська юридична академія»,
аспірант кафедри історії держави і права

**ДО ПИТАННЯ ГЕНЕЗИСУ СУДОВОГО ПРЕДСТАВНИЦТВА
В XVI СТ. НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ**

В історії становлення інституту судового представництва на українських землях в XVI ст. важливе місце займають Статути Великого князівства Литовського, хоча традиційно, судовий процес переважно спирався на норми звичаєвого права у ВКЛ. Так, згідно споконвічних традицій судочинства на українських землях в судовому процесі приймали участі обидві сторони — позивач і відповідач персонально. Ще з XV ст. законом передбачалась відповідальність відповідача за його необґрунтовану відсутність в суді. За Судебником Казимира IV сторона, яка не з'явилась на суд без поважних причин вважалась такою, що програла справу. Однак із розвитком права в Великому князівстві Литовському законодавець робить слушну поправку, згідно якої держава передбачала випадки, коли сторони в суді мали право висунути замість себе своїх представників. Це право ми можемо побачити в Статутах ВКЛ [1, с. 169]. Так наприклад, у III Статуті (1588 р.), у четвертому розділі «Про суди», в статті 23 зазначалось наступне: «Хто б через хворобу або через службу нашу земську за позовом до суду стати не міг, а також ті, хто би був позваний на роки судові перші і трапилася б йому хвороба або служба наша, або земська, або епідемія морова, з яких причин на ті два роки судові з'явитися не міг, тоді за таке нез'явлення платити штраф не повинен...» [2, с. 132–133]. Отже, в 23 статті Статуту 1588 р. ми не тільки бачимо перелік обставин, які вважалися за поважні причини відсутності відповідача на суді, а й бачимо згадку про право на представника в суді.

Обов'язки представника відповідача в суді фіксувались в статті 55 «Про заступництво в суді одного за іншого». Між іншим, там зазначалось наступне: «Теж уставуємо, ..., якби хто кого іншого в якійсь справі поточній або про будь-який вчинок і про виступ, окрім мастку лежачого, про що в інших місцях [Статуту] є особлива наука, у будь-якому суді заступив, тоді той вже буде повинен сам, без жодних позовів, на той же час за тією ж скаргою, від суду не йдучи, за нього відповідати і судитися, і

заступування іншим не має бути, як тільки особисто в суді, а не через листи і прокуратора. Але, коли заступник в якому виступі кого заступати буде, тоді вряд той,... має наказати зачитати ту позову, і ту справу, про яку йдеться, достатньо викласти. А коли вже заступник у всьому тому відповідача замінить і писар те запише, тоді відповідач або звинувачений від того звільняється, а позивач буде про те з тим заступником судитися і справи свої з ним вирішувати... А заступник не має ... [справу] відкладати і переносити, але повинен буде сам або, при собі маючи прокуратора, того ж часу скоро заступити, відповідати і до кінця судитися» [2, с. 162–163]. Зі змісту наведеного фрагменту ми бачимо, що уповноважений стороною представник мав права відстоювати інтереси сторони, надавати докази і свідчити від імені особи, яку він представляє самостійно чи за допомогою професійного адвоката — прокуратора. Цим же артикулом передбачалась ситуація хвороби представника, заявленого стороною в справі.

Враховуючи важливість інституту представництва у XVI ст., автори Статуту 1588 р., у 56 артикулі, детально регламентували процедуру оформлення представництва. Артикул має відповідну назву «Про доручення справи і надання повноважень іншим за себе в суді виступати» і містить наступні положення: «Уставуємо теж, де б хто за позовами не міг бути на суді, як за хворобою, так і за іншими якими причинами і потребами своїми, тоді прокуратора або уповноваженого свого має замість себе перед судом поставити, однак уповноважений або прокуратор інший і інакше призначений і в суді прийнятий бути не має, доки йому особисто не буде доручено справу чужу перед врядом будь-яким вести... і з того вряду він повинен випис із книг взяти... і за таким урядовим свідоцтвом можуть бути прокураторами і неосілі люди в цьому панстві, Великому князівстві Литовському. А хто б через хворобу свою або за віддаленістю доручення повноважень на вряді визнати не міг, така людина має уповноваженому своєму ведення справи доручити листом відкритим» [2, с. 163].

Оформлення доручення на ведення справи в суді як у ВКЛ, так і в Речі Посполитій не оформлювалось в нотаріальній конторі. У XVI ст. їх ще не існувало. Однак важливість такого оформлення була очевидною, що і обумовлювало необхідність офіційного, ретельного засвідчення доброї волі доручителя передати право на ведення справи в суді конкретній особі.

За відсутності універсальних правил оформлення, 56 артикул Статуту 1588 р. передбачав наступні варіанти: «Пани-Рада, даючи листи такі уповноважуючі (доручні) тільки з печаткою своєю і з підписом руки своєї власної, а інші стани — також даючи листи свої з печаткою і з підписом руки своєї власної, і при своїй печатці ще з однією печаткою сторонньої особи, а хто писати не вміє, той при своїй печатці ще двох шляхтичів печатки в листі своєму уповноважуючому (доручному)

повинен мати, і в тому листі або виписі врядуванню виклавши справу, про яку йдеться, решту у позові вказати і про доручення на отримання зиску і виплату витрат додати; однак за таким неврядуванню дорученням уповноважений має бути осілий у цьому панстві нашом...» [2, с. 163].

Про високий рівень правової культури на українських землях того часу може також свідчити статут 57 Статуту ВКЛ 1588 р. «Хто б сам не міг або не вмів у суді виступати, і про надання прокуратора людям убогим». Цей статут вибивається з розряду ординарних рішень феодальної держави XVI ст., руйнуючи стереотипи радянської історико-правової школи та демонструє значні досягнення в області розвитку судового представництва на українських землях.

Список використаних джерел

1. Ефремова Н. В. Судебное представительство по Статуту 1588 г. // Проблемы истории дзяржавы і права Беларусі : матэрыялы міжнар. навук.-практ. канф., прысвечанай 90-годдзю з дня нараджэння І. А. Юхо. Мінск, 18-19 сак. 2011 г. – Мінск, 2011. – С.169-172.
2. Статути Великого князівства Литовського.: У 3 т. / За ред. С. Ківалова, П. Музиченка, А. Панькова. – Одеса: «Юридична література», 2004. – Т. 3. Статут Великого князівства Литовського 1588 р. – Кн. 2. – 565с.

ЯНІ К. С.

Національний університет «Одеська юридична академія»,
аспірант кафедри історії держави і права

ПОЛІТИКО-ПРАВОВА ІДЕОЛОГІЯ ЗА ДОБИ ІВАНА ВИГОВСЬКОГО ЯК СКЛАДОВА СУСПІЛЬНОЇ ПРАВΟΣВІДОМОСТІ В УКРАЇНСЬКІЙ ГЕТЬМАНСЬКІЙ ДЕРЖАВІ

Наступник Б. Хмельницького — Іван Виговський — продовжував один із зовнішньополітичних аспектів політики Б. Хмельницького, спрямованої на пошук союзників у боротьбі проти потенційного ворога, яким у другій половині XVII ст. для значної частини українського суспільства була Московська держава. Він намагався розірвати васальні відносини з Москвою, уклавши 1658 р. Гадяцький договір, яким у межах Речі Посполитої було декларовано створення (Великого) князівства Руського.

У політичному аспекті за Гадяцьким трактатом козацька Україна як Руське князівство поверталася на правах чи то автономії, чи то федеративної частини до складу Речі Посполитої (держава трьох народів,